ENTREVISTA

Entrevista amb el bisbe Pere Casaldàliga, candidat al Nobel de la Pau 1992

"Si no hi ha justícia, no hi haurà pau"

Pere Casaldàliga és un bisbe català que viu al Brasil, on treballa pel seu compromís amb els més pobres, pels quals es juga cada dia la vida. Lluny de casa seva, sent profundament les arrels catalanes, però no pensa pas tornar a Catalunya.

Per parlar amb Pere Casaldàliga es poden fer dues coses: o desplaçar-se al Brasil, o agafar el telèfon. És la segona d'aquestes possibilitats la que ens ha permès de parlar-hi. Esperar una visita seva a Catalunya segurament hauria estat inútil. Des que va marxar a missions, fa més de 24 anys, no ha tornat i, segons que ens ha explicat, només pensa tornar "ressuscitat". Fill de Balsareny (Bages), ha optat per lluitar tota la vida al costat dels camperols i dels indígenes de l'estat brasiler de Mato Grosso, en plena Amazònia. Per telèfon ens va responent pausadament, amb la paraula segura i compromesa, aquella que només en comptades ocasions es nega a afrontar cap qüestió. Dos tallades de comunicació –"potser algú ens fa boicot" afirma–, no alteren el ritme de la seva paraula musicada per la influència del brasiler en el seu català. Des de la seva prelatura de São Félix d'Araguaya la seva persona s'ha convertit en un altaveu mundial contra la justícia i les desigualtats. Ha estat perseguit, ha estat vetat i són molts els qui el voldrien veure mort. Però són molts també els qui l'estimen i els qui li donen suport i escampen el seu testimoni pertot arreu del món. Fa dos anys es va iniciar una campanya perquè li concedeixin el Premi Nobel de la Pau 1992 (vegeu EL TEMPS núm. 415).

—¿Què us en sembla, la resolució del Parlament donant suport a la vostra candidatura al Premi Nobel de la Pau 1992?

—Bé, em sembla un gest català ¿oi? Al capdavall, català, ho sóc encara. Agraeixo particularment la sensibilitat del Parlament, perquè entenc que no es tracta de donar-me un premi, a mi, sinó sobretot de donar un premi a les nostres causes. He insistit des del començament, quan vaig acceptar que es proposés el meu nom, que volia que s'entengués que es valoritzaven les causes per les quals sóc aquí i per les quals lluitem, i fins i tot arrisquem la vida.

—¿Quines són aquestes causes?

—La causa del món indígena, el poble negre, la unitat i la llibertat de l'Amèrica Llatina tota, però particularment l'Amèrica Central. L'Església més compromesa amb els pobres, la unitat dels diferents mons, sense un món primer i un món tercer, la superació de racismes o d'etnocentrismes... El Parlament, abonant el meu nom, abona també i sobretot aquestes causes, i això és el que jo agraeixo.

—¿Creieu que és possible la pau en el món en què vivim?

—Jesús va ensenyar als seus que ell ens deixava la pau, la seva pau. No com la del món, una pau diferent. La nostra pau no deixa de ser i serà sempre una pau conflictiva. El famós patriarca Job ens diu que la vida dels humans aquí a la terra és una milícia, de manera que conflictes personals, interiors, familiars o entre pobles, n'han existits i n'existiran sempre. Però no hi ha dubte que podem anar millorant les condicions de relació i de pau. La pau hauria de ser el gran objectiu de la convivència humana. Això sí, com deien molt bé els antics, una pau recolzada en la justícia. La pau és fruit de la justícia. Si no hi ha justícia, a cada poble en particular i molt concretament entre els pobles, no hi haurà pau. La Bíblia usava aquella expressió *xalom*, que vol dir pau i vol dir convivència, alegria felicitat, i plenitud de vida humana. Si alguna cosa volem les persones i els pobles és aquesta felicitat. La pau és un desafiament. No hi ha cap política que mereixi el nom de política humana que no procuri la pau.

—Per defensar aquestes causes, heu rebut moltes amenaces i fins i tot algun atemptat contra la vida.

—Quan lluites per aquestes causes, fàcilment es toquen interessos contraris i és explicable que els interessats reaccionin. Si jo em poso davant de dos indígenes o dels camperols, és molt natural que els latifundistes o els qui exploten béns minerals o forestals reaccionin ¿oi? Si jo insisteixo en la igualtat de tots els pobles i de totes les races, els etnocentristes i molts primermundistes, reaccionen. Quan lluites per una causa has d'estar disposat a pagar-ne les conseqüències. Al capdavall, Jesús mateix ens en va donar exemple.

—¿No teniu mai por?

—Jo tinc sobretot por de la por. No voldria que per causa de la por deixés de mantenir les meves conviccions, la meva fe, el meu compromís... El problema no és tenir por, el problema és deixar-se endur per la por. Ara que ja sóc més vell, la por ja no és tant un obstacle.

—¿Com és un dia de cada dia de la vostra vida?

—Em llevo cap a les sis del matí i normalment faig una mica de gimnàstica per mantenir-me en forma. Després faig un cafè amb llet i, quan tinc mel, me n'agrada una bona cullerada, que ajuda. I després faig oració, primer sol, després en comunitat. Quan sóc aquí a São Félix tinc les visites que es presenten, responc les cartes o escrits que m'han demanat, i llavors surto de visita pastoral tot el dia, pels barris o per les ciutats o pobles de la prelatura. A migdia menjo i miro de fer una mica de migdiada, que això va bé. A la tarda, la mateixa feina, si fa no fa, i al vespre, quan en tinc ocasió, veig el noticiari a la casa d'un veí, perquè nosaltres a casa no tenim televisió. A última hora, abans d'anar a dormir, m'agrada de llegir una estona. Aquesta és la meva vida.

—¿On viviu?

—Visc en una caseta, amb un altre sacerdot, el pare Paco Morales, un seminarista que ens acompanya, i dues germanes religioses.

—¿Per què vau escollir precisament

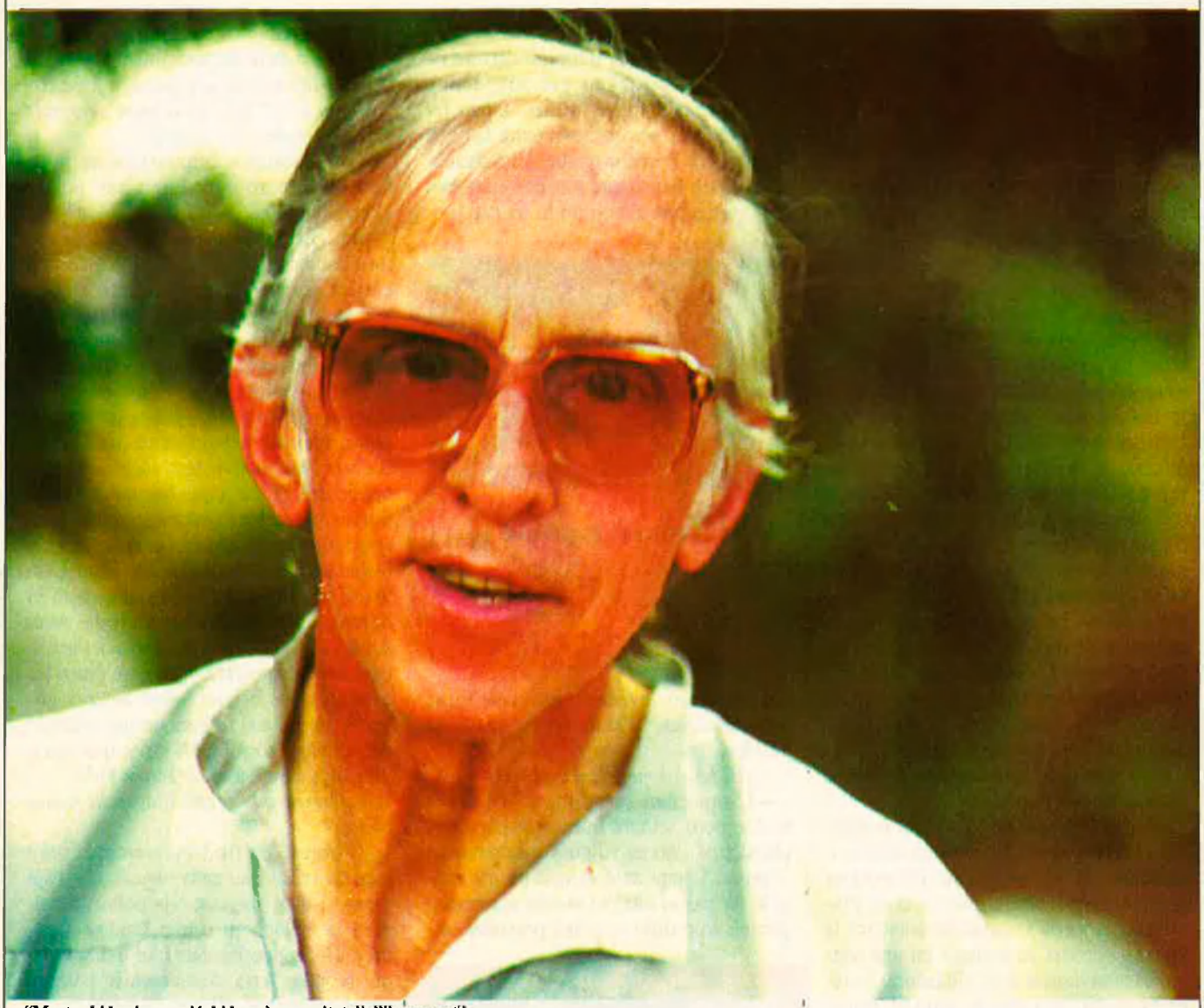

"Mentre hi hagi opressió, hi haurà necessitat d'alliberament". ARXIU

aquest racó del Brasil per realitzar-hi la vostra missió?

—En aquella època demanaven amb insistència missioners per a aquesta regió del Mato Grosso, on no hi havia cap capellà vivent ni cap església establerta. De petit ja volia anar a les missions, era la meva dèria, la meva vocació; m'hi vaig oferir i aquí sóc.

—¿Com us ha canviat la vida Llatinoamèrica?

—Primerament m'ha ajudat a sentir l'Amèrica Llatina, com una mena de casament. En segon lloc, m'ha fet sentir molt més de prop la causa dels pobres, el dret de les seves reivindicacions, i la seva necessitat i voluntat d'alliberament. També m'ha fet veure l'Església d'una altra manera. L'Església ha estat massa eurocentrista i poc inculturada en els altres mons: Amèrica Llatina, Àsia o Àfrica. En quart lloc, m'ha fet sentir més el que significa que hi hagi mons diferents, en termes econòmics i polítics, amb un deute extern que ens estrangula. En aquest sentit, he vist la necessitat de caminar cap a una solidaritat intercontinental veritablement mundial. Hem d'arribar a un sol món humà, on totes i cadascuna de les persones mereixin i tinguin el mateix respecte i possibilitat, i on tots els pobles, grans i petits, siguin reconeguts com a iguals, diferents però iguals.

—¿La vostra força és la fe?

—Sí, és clar, no hi ha dubte. La primera, la segona i l'última és la fe. També ajuda tenir una certa sensibilitat; moltes vegades la poesia és una força també, i l'amistat dels altres, sentir-se acompanyat de lluny o de prop. Però en última instància, la força és la fe.

—¿Fer poesia, com us juda?

—Ajuda ser poeta: ajuda a sentir, a expressar-se, a comunicar. Totes les grans causes necessiten cant i poesia. M'ajuda personalment i ajuda els qui amb nosaltres caminen.

—¿Considereu que la vostra acció pastoral és política?

—Tota acció humana és també política. Una acció pastoral també ho és, d'una banda o d'una altra. Quan es vol considerar neutral, ja es queda de la banda d'allà, defensant el status vigent. Si defenso els camperols, si contesto el deute extern, si demano igualtat, si contesto la prepotència del primer món, ¡és clar que faig política!

—Vós sou una de les veus de la Teologia de l'Alliberament. ¿Ens podeu explicar en què consisteix?

—Nosaltres defensem l'alliberament ple de les persones i dels pobles. En

aquest continent esclavitzat, dependent i oprimit, aquesta teologia té una incidència particular i una vitalitat nova. La Teologia de l'Alliberament il·lumina a la llum de la fe aquesta voluntat de llibertat. Es de plena actualitat: mentre hi hagi opressió, hi haurà necessitat d'alliberament, tant personal com col·lectiu. Per desgràcia, no ha pas perdut actualitat.

—¿Però només és vàlida per al Tercer Món?

—El papa Joan Pau II mateix ha dit que la Teologia de l'Alliberament és vàlida a tot arreu del món. En cada lloc, segons les circumstàncies, els alliberaments són uns o altres. Al Primer Món, l'alliberament hauria de ser del consumisme, de la xenofòbia, i alguns s'hauran d'alliberar també de les drogues. I tots plegats tenim la necessitat personal d'anar-nos alliberant sempre de l'egoisme i de la por. Ja heu vist en la nostra vella i postmoderna Europa com es maten germans i com no volen acceptar la presència de llatinoamericans, asiàtics o nord-africans. La Teologia de l'Alliberament, amb característiques particulars als diferents llocs, continua sent plena actualitat i molt universal.

—La jerarquia eclesiàstica i el Vaticà sovint l'han perseguida...

—L'han criticada per diferents motius, sobretot perquè en alguns casos no la coneixen bé. Hi ha sempre un cert recel en les àrees més centrals, quan es crida pluralisme. Aquella voluntat de mantenir la unitat a vegades es tradueix en una actitud excessivament centralitzadora. Europa fa molts anys que es mira el Tercer Món com un món de segona categoria i es pensa que no som capaços de pensar, aquí. També la critiquen perquè s'ha insistit que la Teologia de l'Alliberament recolza en principis marxistes. Això és completament fals. Recolza en la fe cristiana i en les necessitats i exigències dels nostres pobles. Utilitza categories marxistes, això sí, com n'utilitza el papa mateix, sobretot en les seves encícliques socials. Seria una calúmnia dir que la Teologia de l'Alliberament es fonamenta en el marxisme.

—¿Què en penseu del procés de beatificació d'Escrivà de Balaguer?

—Això ho sabeu més bé vosaltres, que em sembla que heu fet un gran terrabastall, per les notícies que m'arriben ¿oi?

—N'hi ha hagut bastant, sí.

—Mira, el comentari que s'ha fet i que em sembla correcte és que s'ha fet una beatificació una mica massa ràpida. El perill està a beatificar no solament una persona, sinó també a voler canonitzar un estil de vida i de pastoral, deixant de banda altres posicions que són, com a mínim, igualment legítimes. S'han fet comparacions per exemple entre Escrivà i Monsenor Romero (bisbe del Salvador assassinat). Penso que tots dos es troben fent gresca allà al cel; no hi ha cap problema. Però, evidentment, en totes aquestes coses, hi entra també una certa política.

ARXIU

"Si sóc el que sóc és perquè sóc català."

—¿Hi ha dos models d'església?

—L'important seria que n'hi hagués molts, però sempre que es respectés el pluralisme i no es volgués condemnar o imposar. L'important és que no ens vulguin fer passar tots pel mateix adreçador, perquè som diferents, les persones, els pobles i les circumstàncies. La veritable catolicitat demana aquest pluralisme. Avui, escrivint unes pàgines sobre la Santíssima Trinitat, em feia recordar que Déu és un sol Déu, però en tres persones diferents. Nosaltres defensem aquest pluralisme en la unitat de la mateixa fe i dins una sola Església. I l'Església només serà veritablement catòlica a mesura que sigui més respectuosament plural.

ARXIU

"Quan lluites per unes causes has d'estar disposat a pagar-ne les conseqüències."

—Per alguns viatges que heu fet a Nicaragua o a Cuba, us acusen de donar suport a règims "totalitaris".

—La parauleta democràcia és molt simpàtica, però molt fumudeta, pobra. ¿On és la democràcia? Als EUA n'hi ha molta. ¿Les transnacionals són organismes democràtics? ¿Donar el vot de tant en tant, això és democràcia? ¿L'Europa que expulsa els germans i les germanes del Tercer Món viu democràticament? És molt relatiu tot. El que s'ha d'entendre és que jo i altres hem valoritzat certes actituds, moviments, i fins i tot revolucions, que han volgut contestar l'imperialisme, que han volgut sostenir l'autonomia dels pobles i que han mirat d'atendre les necessitats bàsiques de les seves respectives nacions. No canonitzem els disbarats que hagi pogut fer Fidel Castro, ni els errors del sandinisme, però hi ha uns valors permanents vàlids. Avui sofrim tots la trista experiència del neoliberalisme democràtic i, tal com diuen les estadístiques oficials dels nostres governs, no jo, ens trobem en una situació econòmica i social molt pitjor que deu o vint anys enrere a tot el Tercer Món.

—¿Creieu que algun dia no hi haurà pobres?

—Pobres, en tindrem sempre, però hem de mirar que cada vegada n'hi hagi menys i que, sobretot, els pobres no siguin la majoria ni siguin fatalment pobres. Hi ha possibilitats que tothom visqui bé a la Terra, humanament parlant, sense disbauxes. El que es gasta en armes o en consumismes donaria per a alimentar molt bé la humanitat sencera.

—¿Us considereu un revolucionari?

—Una mica sí, en el sentit que contesto les actuals estructures socials i polítiques. Reconec que només un capgirell social, econòmic i polític pot portar-nos una veritable democràcia. No solament la democràcia del vot. El món ha de fer una giravolta.

—Una de les frases que us ha fet més popular a casa nostra és aquesta: "Encara avui respiro en català". ¿Què vol dir?

—Encara respiro, prego, parlo en català. Quan més anem, més tornem. A mesura que ens anem fent vells les arrels surten. Es pot ser ben universal, ben inculturat al Brasil, i al mateix temps ser català.

—Hi ha gent que defensa que universalisme i nacionalisme són incompatibles.

—Sempre les arrels, però al mateix temps més enllà de les muntanyes i del mar. M'agradaria que Catalunya fos ben pagesa i ben marítima, simultàniament.

—¿Com viviu aquest sentiment de pertinença, tan lluny del país?

—La sang és la sang i la cultura és la cultura. Mantinc un cert contacte amb la família i llegeixo. Valoritzo molt el poble i la cultura que Déu em va donar. Si sóc el que sóc, és perquè sóc català. Alguns diuen que tinc una certa barreja de seny i de rauxa. Això és un bé de Déu que jo aprofito. Deu ens ha fet a la seva imatge i semblança, però sent d'un poble.

—¿Creieu que el nostre país té resoltes les seves aspiracions com a poble?

—Això portaria a una discussió un xic llarga. M'agradaria que Catalunya fos cada vegada més catalana i més universal.

—¿No us enyoreu de Catalunya?

—L'enyorança és una musiqueta que t'acompanya tota la vida. Quan et separes de la família i et separes de la terra, t'emportes aquesta música. No deixa de ser un cert sacrifici; però ser missioner ja implica tot això.

—¿Penseu tornar algun dia?

—Em penso que no.

—¿Per què?

—Un cop ressuscitat. Ressucitat us visitaré. Jo vaig fer el propòsit, quan vaig venir a missions, de no tornar més a Catalunya, de trencar una mica les amarres per sentir-me més lliure, per inculturar-me més en el poble on anava. Ara també hi ha altres motius. Sembla que si tornés, potser faria un xic "la vedette" per Catalunya. Em sembla més missioner, més cristià i més eficaç, fins i tot políticament, una voluntària distància.

—Malgrat tot, bé deveu seguir l'evolució de l'esglesia catalana i conèixer la proposta del bisbe Deig sobre la creació d'una Conferència Episcopal catalana. ¿Hi esteu d'acord?

—Prescindint de ser o no ser català fa molt de temps que defenso una certa regionalització, perquè hi ha molts problemes pastorals que es resoldrien millor. Possiblement seria bo i eficaç que hi hagués una Conferència Episcopal catalana. Això no nega la col·laboració en l'àmbit estatal, es poden conjuntar totes dues coses. Comprenc que ara per ara hi hagi una certa exasperació, només d'abordar-ne la possiblitat, i caldrà madurar-ho una mica, perquè les coses es puguin portar a terme sense crispació.

—Un altre punt d'actualitat és la commemoració del "Quinto Centenario". ¿Us hi oposeu?

—Sí, és clar. Hem de ser honestos amb la història. Jo no nego que la vinguda de l'Evangeli com a tal no sigui un bé. El que passa és que l'evangelització no sempre coincideix amb l'Evangeli. El famós descobriment –que no va ser descobriment, perquè 40 o 50 mil anys abans ja hi havia gent aquí– va venir amb conquesta, amb depredació, amb dominació, amb colonització, amb opressió, no solament a primera hora, sinó també al llarg d'aquests cinc-cents anys. L'Església ha estat colonitzadora també. Denunciar això és reconèixer la veritat de la història i el millor que pot fer l'Església avui és començar per un acte penitencial, obrir-se a la força del diàleg. I Europa igual. Si Europa és el que és i té el que té, en gran part ho deu al que es va emportar de l'Amèrica Llatina. És bo, no oblidar això.

—M'imagino que també deveu ser crític amb la Cimera de la Terra que es fa aquests dies a Rio de Janeiro...

—Sí. Moltes despeses, molta propaganda, molts interessos del Primer Món... i poques possibilitats que el Tercer Món tingui la paraula eficaç. El que interessaria és que tots despertéssim per l'ecologia. La falta d'esperit ecològic és un drama universal. Seria bo dir que és sobretot el Primer Món el que contamina. S'hauria de pensar en una ecologia total, que comencés sent una ecologia humana. Si nómes respectéssim les balenes o una certes plantes i ens oblidéssim de respectar els éssers humans, seria no solament ridícul, sinó sarcàstic i idiota. Anar matant de fam milions de criatures i després fer propagandes verdes seria un sacrilegi.

—¿Campanyes com la del cantant Sting per salvar l'Amazònia són útils?

—Potser no va ser una campanya suficientment pregona i aclaridora, però hi havia bona voluntat per part d'ell. Hi ha persones i entitats que si no escoltessin l'Sting parlant i cantant no s'adonarien que hi ha indígenes aquí al Xingú. Hi ha d'haver també campanyes més pregones perquè la cosa no quedi només romàntica o folklòrica.

—¿Europa i els EUA tenen la culpa de tot?

—En bona part, diria que sí. No vull dir que el Tercer Món no tingui pecat, però la causa estructural principal de la misèria del Tercer Món continua sent la política consumista i egoista del primer.

—¿No us heu sentit mai sol?

—No... Amb Déu, amb el poble, fins i tot amb la natura. I després al Primer Món hi ha molts grups solidaris, que em donen molta alegria i molta esperança. Cada dia són més les quinta-columnes o els cavalls de Troia dins el Primer Món que contesten d'una manera alternativa la política oficial.

—¿Us definiríeu com la veu dels qui no tenen veu?

—L'expressió no sé si es prou feliç, perquè ells en tenen de veu. Tenen el plor, el crit, la lluita, la sang, l'esperança, la mort... Ara, jo i altres, pel fet de tenir unes relacions més internacionals, els podem servir de micròfon, però veu en tenen. El Primer Món ha d'escoltar aquesta veu, aquest crit, aquest martiri, aquesta sang.

—Si finalment us donessin el Nobel de la Pau, ¿l'aniríeu a recollir?

—Si encara hi sóc, si. I hi aniria acompanyat.

—¿De qui?

—Deixem-ho així, en suspens. Perquè si en sabéssim el final, aquesta novel·la no tindria gràcia. Serà un final feliç.

—Moltes gràcies.

—Una abraçada per a tu i per als companys. ¡I feu molta solidaritat, sempre!

Pere Martí

La força de la fe

Pere Casaldàliga, en un dels seus llibres, es defineix com "un català de mena, una mica indi per vocació, revolucionari per la gràcia d'Amèrica i cristià per la gràcia de Déu". Aquests són els ingredients que configuren un home de totes totes excepcional. Cada ingredient és indestriable de l'altre, a l'hora de comprendre la seva figura i la seva trajectòria. L'únic que li fa por és, precisament, de deixar-se endur per la por.